
Δεύτερη Ευρωπαϊκή Υπουργική Διάσκεψη για την ισότητα των δύο φύλων

Βιέννη, Ιούλιος 1989

της **Ιωάννας Μαγγανάρα**

Έγινε πρόσφατα στη Βιέννη η δεύτερη ευρωπαϊκή υπουργική Διάσκεψη του Συμβουλίου της Ευρώπης για την ισότητα γυναικών και ανδρών.

Η απόφαση που υιοθετήθηκε, η οποία βασίζεται στην εμπειρία γύρω από τα θέματα της ισότητας των χωρών μελών της, μεταξύ των οποίων και της Ελλάδας, έχει ιδιαίτερη σημασία για την χώρα μας στη σημερινή συγκυρία, όπου το ζητούμενο είναι ο εκδημοκρατισμός του δημόσιου βίου, απαραίτητη προϋπόθεση για τη χάραξη, και κυρίως για την υλοποίηση, αναπτυξιακών στόχων.

Στόχος της απόφασης αυτής είναι η εφαρμογή της ισότητας στην καθημερινή πράξη, η οποία βεβαίως προϋποθέτει τον εκδημοκρατισμό όλων των θεσμών, από την οικογένεια μέχρι την δημόσια διοίκηση και κυρίως την εφαρμογή της δημοκρατίας στη βάση.

Πριν να προχωρήσω στην ουσία της απόφασης, θα αναφερθώ στην διαδικασία εφαρμογής της. Οι αποφάσεις των Διεθνών Οργανισμών, αν και δεν είναι δεσμευτικές, υιοθετούνται βέβαια για να εφαρμόζονται. Εκείνο που συμβαίνει συχνά, είναι οι χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, να τις υποστηρίζουν και μετά να ξεχνούν την ύπαρξή τους.

Επειδή λοιπόν το θέμα αυτό, δηλ. της εφαρμογής των αποφάσεων διεθνώς συναντάει δυσκολίες, η Διάσκεψη της Βιέννης το συζήτησε εκτενώς, προκειμένου να βρει κάποιες λύσεις. Η κα **Lalumiere**, πρώτη γυναίκα γενική Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης, πρότεινε την επιβολή κυρώσεων υπό την μορφή δημοσιοποιήσεως συγκριτικών εκθέσεων, τις οποίες θα υποχρεούται κάθε χώρα να υποβάλλει και από τις οποίες θα προκύπτει ποιες χώρες έχουν σημειώσει πρόοδο στα συγκεκριμένα θέματα που αναφέρεται μια απόφαση και ποιες όχι. Η πρόταση αυτή έγινε αποδεκτή και πρόκειται να αρχίσει να εφαρμόζεται από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε, ότι η διαδικασία αυτή είναι κατά τη γνώμη μας ατελής, γιατί δεν πιέζει τις κυβερνήσεις να κάνουν ενημέρωση του κοινού και όλων των κρατικών και μη φορέων για τις αποφάσεις που καλούνται να εφαρμόσουν. Έτσι περιορίζεται ο έλεγχος και η διαφάνεια των στοιχείων, που οι κυβερνήσεις καλούνται να υποβάλλουν στους Διεθνείς Οργανισμούς. Η χώρα μας έχει πρόσφατα μια τέτοια εμπειρία, που αφορά την εφαρμογή των μελλοντικών στρατηγικών που υιοθετήθηκαν το 1985 στην Διάσκεψη των Ην. Εθνών που έγινε στο Ναϊρόμπι. Η συ-

μπλήρωση του σχετικού ερωτηματολογίου από τους αρμόδιους φορείς συναντά δυσκολίες, κυρίως γιατί κανείς δεν γνωρίζει την ύπαρξη των μελλοντικών στρατηγικών.

Η απόφαση όμως που υιοθετήθηκε στην Βιέννη, η οποία θεωρεί σαν μία από τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την επίτευξη της πραγματικής ισότητας την ενσωμάτωση των θεμάτων των γυναικών σε όλο το φάσμα της κυβερνητικής πολιτικής, επιβάλλει έμμεσα την ενημέρωση του κράτους και της κοινωνίας των πολιτών για την πολιτική των διεθνών Οργανισμών γύρω από τα θέματα των γυναικών. Η πολιτική της ενσωμάτωσης των γυναικείων θεμάτων θα πρέπει να αφορά όλους τους τομείς και όλη τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στο διοικητικό και πολιτικό επίπεδο. Για το σκοπό αυτό, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να επεξεργάζονται ένα πρόγραμμα για τα γυναικεία θέματα, που να αφορά το σύνολο της κυβερνητικής πολιτικής, το οποίο και να υποβάλλουν για υιοθέτηση στη Βουλή, αφού το κάνουν γνωστό και στο ευρύ κοινό.

Το πρόγραμμα αυτό θα πρέπει να στηρίζεται σε μία ανάλυση που να αντικατοπτρίζει τις διάφορες ανισότητες, που αφορούν τη θέση των γυναικών και ειδικότερα αυτών που μειονεκτούν περισσότερο, όπως μετανάστριες, πρόσφυγες, γυναίκες αγρότισσες, γυναίκες αρχηγοί οικογενειών. Επίσης, θα πρέπει να βασίζεται και στην ανάλυση των επιπτώσεων όλης της κυβερνητικής πολιτικής και ειδικότερα της οικονομικής, στη θέση των γυναικών.

Η απόφαση αυτή αποτελεί μία σημαντική τομή στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα θέματα των γυναικών από τα κρά-

τη-μέλη. Από μια πολιτική, της οποίας η άσκηση στο παρελθόν ήταν αποκλειστικό σχεδόν έργο των μηχανισμών για την προώθηση των γυναικών, χωρίς κανένα συντονισμό με άλλους φορείς και κατά κάποιο τρόπο απομονωμένα, περνάμε σήμερα σε μία φάση όπου ο στόχος είναι η συμμετοχή όλο και περισσότερων ατόμων από διαφορετικούς χώρους στην επεξεργασία της πολιτικής αυτής.

Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι η πολιτική αυτή περιέχει τον κίνδυνο να αποβεί σε βάρος των γυναικών, εάν σε όλους τους χώρους δεν παρακολουθείται από συνειδητοποιημένες και έμπειρες στον τομέα τους γυναίκες. Από την άλλη, η εμπλοκή γυναικών που δεν είναι φεμινίστριες, με γυναικεία θέματα, έχει αποδειχθεί ότι οδηγεί στην βαθμιαία συνειδητοποίησή τους. Βέβαια, απαραίτητη προϋπόθεση για κάτι τέτοιο είναι η ουσιαστική συμμετοχή των γυναικών στην επεξεργασία των θεμάτων αυτών και η δυνατότητα επιβολής των απόψεών τους, με στόχο την τροποποίηση των πολιτικών που αποδεικνύονται δυσμενείς για τις γυναίκες. Γι' αυτό τον λόγο, η απόφαση ζητάει την προώθηση των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων και γενικότερα, εκεί όπου διαμορφώνεται η πολιτική, ισότιμα με τους άντρες.

Οι στρατηγικές που προτάθηκαν, προκειμένου να ενσωματωθούν τα θέματα των γυναικών σε όλη την Κυβερνητική πολιτική, είναι οι εξής:

Στο οργανωτικό επίπεδο: 1) Κάθε υπουργείο θα πρέπει να έχει ένα τμήμα υπεύθυνο για την επεξεργασία και υλοποίηση προγραμμάτων δράσης για την προώθηση των γυναικείων θεμάτων στον τομέα

της αρμοδιότητάς του. Οι εμπειρίες των τμημάτων αυτών, τα εμπόδια που συναντούν και κυρίως τα επιτεύγματα, θα πρέπει να συζητούνται στα πλαίσια μια διυπουργικής επιτροπής, στην οποία θα πρέπει να συμμετέχουν και οι εθνικοί μηχανισμοί, οι οποίοι και θα συντονίζουν την όλη προσπάθεια. Απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή ενός τέτοιου προγράμματος στη δημόσια διοίκηση είναι βέβαια και ο εκδημοκρατισμός της, κύρια όσον αφορά τις γυναίκες. Γι' αυτό, ορισμένες χώρες έχουν επιβάλλει την υποχρέωση για όλους τους επικεφαλής διευθύνσεων στο Δημόσιο να υιοθετούν προγράμματα θετικής δράσης για την προώθηση των γυναικών.

Μερικοί από τους στόχους των προγραμμάτων αυτών έχουν ως εξής:

Βελτίωση των συνθηκών εργασίας των γυναικών στις κατώτερες βαθμίδες. Εισοδος των γυναικών στις τεχνικές κατηγορίες. Αύξηση του αριθμού των γυναικών στις υψηλότερες βαθμίδες. Χρησιμοποίηση μη σεξιστικής γλώσσας. Παροχή επιμόρφωσης με προσφορά παιδικών σταθμών.

Στην Αυστρία, π.χ., σε κάθε υπουργείο υπευθυνότητα για την εφαρμογή του προγράμματος αυτού έχει μία γυναίκα σύνδεσμος, η οποία εκπαιδεύεται για το σκοπό αυτό, στη Σχολή Δημόσιας Διοίκησης.

2) Η στρατηγική του management (διαχείρισης). Τα τελευταία χρόνια έχει αποκτήσει σημασία η έννοια του management, αφού τα γυναικεία θέματα εντάσσονται σε όλους τους τομείς της κυβερνητικής πολιτικής και απαιτείται μία συνολική και διατομεακή αντιμετώπιση για την προώθησή τους.

Ένας τρόπος για να γίνει δυνατή η συνολική αντιμετώπιση του γυναικείου θέματος, είναι η επεξεργασία ρεαλιστικών στόχων με συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα στους διαφόρους τομείς, που συνθέτουν την πολιτική για το γυναικείο ζήτημα. Το έργο αυτό μπορούν να υποβοηθούν οι στατιστικές υπηρεσίες και τα ερευνητικά ινστιτούτα. Επίσης, θα πρέπει να χρησιμοποιούνται δείκτες για τη μέτρηση της πρόοδου, όσον αφορά την εφαρμογή και την αξιολόγηση του τι έχει επιτευχθεί.

Κυρίως, όμως, το έργο αυτό θα πρέπει να στηρίζουν διάφορα συστήματα, όπως πληροφόρησης για την συλλογή κατάλληλων στοιχείων, παραγωγής εκθέσεων πρόοδου και αξιολόγησης της πρόοδου αυτής.

Θεωρητικό επίπεδο: Θα πρέπει να υιοθετηθούν νέες θεωρίες και να δοθεί σημασία στον ορισμό του προβλήματος της κατώτερης κοινωνικής θέσης των γυναικών. Οι παραδοσιακές θεωρίες θα πρέπει να απορριφθούν, εφόσον προσδιορίζουν το πρόβλημα μόνον όταν θεωρείται σαν τέτοιο από τους άντρες.

Κυβερνητικό επίπεδο: Δημιουργία επιτροπής αποτελούμενης από υπουργούς, των οποίων το αντικείμενο είναι άμεσης προτεραιότητας για τα γυναικεία θέματα.

Στην επιτροπή αυτή πρέπει να συμμετέχει και η επικεφαλής του μηχανισμού ή, εάν υπάρχει, γυναίκα υπουργός για γυναικεία θέματα.

Η ύπαρξη υπουργικής Επιτροπής θα μπορούσε να λειτουργεί σαν κίνητρο για την συνειδητοποίηση των Υπουργών γύρω από τα γυναικεία θέματα και την υποστήριξη συγκεκριμένων αλλαγών πολιτικής που θα είχαν ευνοϊκές επιπτώσεις στη θέση των γυναικών. Η οργάνωση του πεδίου όπου λαμβάνονται οι αποφάσεις μπορεί να συμβάλει στο αποτέλεσμα αυτών των αποφάσεων.

Εθνικοί Μηχανισμοί για την προώθηση των γυναικών

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ενσωμάτωση των γυναικείων θεμάτων σε όλο το φάσμα της κυβερνητικής πολιτικής και ένας από τους βασικούς στόχους που έθεσε η απόφαση που υιοθέτησε η Διάσκεψη, είναι η δημιουργία ή η ενδυνάμωση των εθνικών μηχανισμών για την προώθηση των γυναικών.

Ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα έχει το γεγονός ότι η Διάσκεψη είδε την ενδυνάμωση των μηχανισμών να στηρίζεται όχι μόνο στη διασύνδεση με όλο τον κρατικό μηχανισμό, αλλά και με συνδικαλιστικές οργανώσεις, πολιτικά κόμματα, μη κυβερνητικές οργανώσεις, μέσα μαζικής επικοινωνίας και, κατά κύριο λόγο, γυναικείες οργανώσεις. Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι η διαπλοκή των εθνικών μηχανισμών με τους διαφόρους φορείς που εκπροσωπούν την κοινωνία συντελεί σε ένα δημοκρατικότερο τρόπο επεξεργασίας και παρακολούθησης των γυναικείων θεμάτων, γιατί είναι αυτονόητο ότι ο αυταρχισμός και η κομματική περιχαράκωση δεν έχουν καμμία σχέση με τη γυναικεία προσέγγιση, που επαγέλεται τον αντιαυταρχισμό κι εναλλακτικές προτάσεις στην οργάνωση και υφή της κοινωνίας.

Μερικές χώρες υποστήριξαν μάλιστα, ότι οι μηχανισμοί θα ήταν σκόπιμο να έχουν μία αυτονομία έναντι της κρατικής μηχανής, αλλά και της κυβερνητικής, για να μπορούν πιο εύκολα να εξασκούν πιέσεις προς την τελευταία.

Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε και στην αποκέντρωση των εθνικών μηχανισμών και, γενικότερα, της επεξεργασίας των γυναικείων θεμάτων στο τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Έτσι, ζητήθηκε να γίνει μία μελέτη σε ευρωπαϊκό πλαίσιο των μηχανισμών αυτών όπως λειτουργούν στο τοπικό επίπεδο.

Πάντως, όλοι συμφώνησαν ότι οι εθνικοί μηχανισμοί θα πρέπει να κάνουν γνωστές τις λειτουργίες τους στο ευρύτερο κοινό και να διασφαλίσουν, ότι οι υπηρεσίες τους φθάνουν όλες τις κατηγορίες γυναικών.

Αν και η δυνατότητα των μηχανισμών να διασυνδέονται με άλλους φορείς και να παρουσιάζουν ένα πλουραλιστικό πρόσωπο

θεωρήθηκε πρωταρχικός παράγων όσον αφορά την αποτελεσματικότητά τους, μνημονεύθηκαν και άλλοι παράγοντες, όπως το κυβερνητικό επίπεδο στο οποίο εντάσσονται, η πολιτική υποστήριξη που έχουν, δηλ. το πολιτικό και θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργούν και, κυρίως, τα οικονομικά που έχουν στη διάθεσή τους.

Άλλες στρατηγικές που προτείνει η απόφαση για την επίτευξη της ουσιαστικής ισότητας, είναι οι εξής: θα πρέπει να εφαρμόζονται όλα τα διεθνή κείμενα, συμβάσεις, αποφάσεις, προγράμματα δράσης, τα οποία αφορούν στην καταπολέμηση των διακρίσεων κατά των γυναικών από τα κράτη μέλη τα οποία θα πρέπει να υποβάλλουν στα αρμόδια όργανα περιοδικές εκθέσεις.

Θα πρέπει να υιοθετηθούν θετικές δράσεις, όπως το σύστημα των ποσοτώσεων (quotas), ειδικότερα στη δημόσια διοίκηση και στην πολιτική. Η άποψη της Νορβηγίας ήταν ότι θα πρέπει να υιοθετηθεί ριζοσπαστική θετική δράση, δηλ. να υπάρχει ευνοϊκή μεταχείριση των γυναικών, π.χ. στις προσλήψεις να προτιμώνται οι γυναίκες, έστω και εάν έχουν λιγότερα προσόντα από τους άνδρες. Ένα τέτοιο, όμως, σύστημα για να υιοθετηθεί στην πράξη θα πρέπει να έχει την υποστήριξη του Κοινοβουλίου ή να στηρίζεται σε πολιτική απόφαση. Η Νορβηγία υποστήριξε επίσης, ότι θα πρέπει να υιοθετηθούν και άλλα συστήματα που να δίνουν προτίμηση στις γυναίκες, όπως το να φυλάσσονται ορισμένες θέσεις μόνο γι' αυτές.

Τέλος, η Νορβηγία υπεστήριξε ότι η θετική δράση θα πρέπει να γίνει μέρος της εθνικής νομοθεσίας για να επιτρέψει στα όργανα που εποπτεύουν τη διασφάλιση της αρχής της ισότητας να ελέγχουν την εφαρμογή της.

Όσον αφορά την έκκληση που κάνει η απόφαση για πρόληψη ή εξεύρεση λύσεων σε προβλήματα που προέρχονται από παράνομες διακρίσεις ή μέτρα και πρακτικές που έχουν σαν αποτέλεσμα τη διακριτική μεταχείριση των γυναικών, η Διάσκεψη συζήτησε εκτενώς το θέμα του Ombudsman. Ο θεσμός αυτός συναντάται σε πολλές χώρες της Ευρώπης, ειδικότερα στη Σκανδιναβία και σε πολλούς τομείς. Ο Ombudsman, που ασχολείται με διακρίσεις κατά των γυναικών, συνήθως παίζει μεσολαβητικό ρόλο μεταξύ διοίκησης εργοδοτών και εργαζομένων γυναικών, με στόχο να βοηθήσει τις τελευταίες να ασκήσουν τα νόμιμα δικαιώματά τους. Ο Ombudsman κατά κανόνα μπορεί να διαπραγματευτεί και να διατυπώνει γνωμοδοτήσεις, δεν έχει όμως εξουσία να βγάζει δεσμευτικές αποφάσεις. Σε ορισμένες χώρες μπορεί να προσφύγει στα δικαστήρια εξ ονόματος της εργαζόμενης που έχει υποστεί διακρίσεις. Στην Αυστρία ο Ombudsman υποβάλλει περιοδικές εκθέσεις στο Κοινοβούλιο και μπορεί να υποβάλλει προτάσεις για βελτίωση της νομοθεσίας.

Επίσης, τα μαζικά μέσα επικοινωνίας

παίζουν σημαντικό ρόλο στην εργασία των ombudsmen, ως μέσο πίεσης με τη δημοσιοποίηση καταγγελιών για διακρίσεις σε βάρος των γυναικών, που φθάνουν σ' αυτούς.

Η θετική εμπειρία πολλών ευρωπαϊκών χωρών γύρω από το θεσμό του ombudsman, έδειξε ότι θα πρέπει να προωθηθεί η ιδέα του θεσμού αυτού σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ώστε να αποτελέσει σημείο επαφής παρόμοιων θεσμών σε εθνικό επίπεδο, όπως και σημείο για ανταλλαγή πληροφοριών και δημιουργία ενός δικτύου συνεργασίας. Επίσης, θα μπορούσε να του ανατεθεί η υποβολή προσφυγών στην Επιτροπή και στο ευρωπαϊκό δικαστήριο.

Εργασία και οικογενειακές υποχρεώσεις

Ένας τελευταίος στόχος της απόφασης όσον αφορά την επίτευξη της ουσιαστικής ισότητας, είναι η παροχή διευκολύνσεων σε γυναίκες και άνδρες προκειμένου να συνδυάσουν εργασία με οικογενειακές υποχρεώσεις.

Η Διάσκεψη κατέληξε στις εξής διαπιστώσεις: Ένα χαρακτηριστικό των τελευταίων χρόνων είναι, ότι οι γυναίκες που εργάζονται παραμένουν στην αγορά εργασίας ακόμη και αν έχουν μικρά παιδιά. Οι λόγοι είναι κυρίως η οικονομική ανάγκη και η βελτίωση του οικονομικού επιπέδου

της οικογένειας, αλλά και η προσωπική ανάπτυξη και η οικονομική ανεξαρτησία που δίνει η αμειβόμενη εργασία στο άτομο. Επίσης, η ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας προσέφερε ορισμένες υπηρεσίες, τις οποίες άλλοτε επιτελούσε η γυναίκα μέσα στην οικογένεια. Η ριζική αυτή αλλαγή, όσον αφορά τη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας, δεν τροποποίησε ούτε την οργάνωση του χώρου αυτού, ούτε τον κοινωνικό προγραμματισμό. Η ζωή της εργασίας παραμένει οργανωμένη, σαν να μην είχαν οι εργαζόμενοι υποχρεώσεις εκτός αυτής. Οι κατοικίες σχεδιάζονται και κτίζονται σαν να επρόκειτο να κατοικηθούν μόνον από νοικοκυρές. Οι κοινωνικές υπηρεσίες υπό την μορφή παιδικών σταθμών δεν έχουν αυξηθεί με το ρυθμό που θα έπρεπε. Επίσης, οι άνδρες δεν έχουν αλλάξει κοινωνική συμπεριφορά. Το σπίτι και τα παιδιά θεωρούνται αποκλειστικός τομέας των γυναικών.

Έτσι, πολλές γυναίκες προσπαθούν, επιλέγοντας την μερική εργασία, να δώσουν ατομική λύση σε ένα πρόβλημα που είναι κοινωνικό. Το πρόβλημα της μερικής εργασίας, που περιθωριοποιεί ακόμη περισσότερο τις γυναίκες, συζητήθηκε ευρύτατα.

Η διάσκεψη κατέληξε, ότι η βασικότερη λύση στα προβλήματα που αφορούν την αλλαγή ρόλων μέσα στην οικογένεια και κατ' επέκταση μέσα στην κοινωνία, θα πρέ-

πει να είναι η άρση των έμμεσων εμποδίων στα θέματα ισότητας, που συχνά εμφανίζεται υπό την μορφή στάσεων. Αλλά οι στάσεις διαμορφώνονται μέσα σε μια συγκεκριμένη πραγματικότητα. Για την αλλαγή αυτής της πραγματικότητας θα πρέπει να εφαρμοστεί η αρχή των ίσων ευκαιριών. Ίσες ευκαιρίες δεν σημαίνουν, όμως, μόνο συμμετοχή των γυναικών. Μια κοινωνία ίσων ευκαιριών θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες των ανδρών και των γυναικών ως γονέων και εργαζομένων.

Ως μέτρα αυτού του χαρακτήρα προτάθηκαν μεταξύ άλλων τα εξής: Κατάλληλες ώρες και συνθήκες εργασίας, γονικές άδειες, αύξηση του αριθμού παιδικών σταθμών, ίσα δικαιώματα στις συντάξεις, στην κοινωνική προστασία, στην υγεία.

Τελειώνοντας θα θέλαμε να σημειώσουμε, ότι η επόμενη Διάσκεψη του Συμβουλίου της Ευρώπης για θέματα ισότητας αποφασίσθηκε ότι θα γίνει στην Ιταλία το 1992 και θα έχει ως θέμα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και την προώθηση της ισότητας γυναικών και ανδρών.

Η Διάσκεψη αυτή θα πρέπει να αποτελέσει έναυσμα για την Γενική Γραμματεία Ισότητας και τις γυναικείες οργανώσεις, να επεξεργασθούν ορισμένα πράγματα τα οποία θα ήθελαν να ενσωματωθούν στην πολιτική των μέσων μαζικής επικοινωνίας στη χώρα μας.